

catiedeskundige. Het is duidelijk dat het domein van vorming, opleiding en bijscholing m.b.t. communicatie door de genoemde tendensen in toenemende mate zal worden beïnvloed.

(1) N. WIENER, *Cybernetics or Control and Communication in the animal*

and the machine, Cambridge (Massachusetts), The M.I.T. Press, (1948), 1965.

(2) D. VLOEBERGHES, *Feedback, communicatie en organisatie. Onderzoek naar de betekenis en de toepassing van het begrip «feedback» in de communicatiewetenschap en de organisa-*

tietheorieën, onuitgegeven doctor. scriptie, 1978

(3) A. BEKKE, *Organisatie-ontwikkeling: confrontatie van individu, organisatie en maatschappij. Een sociologische plaatsbepaling*, Universitaire Pers Rotterdam, 1976

---

audio-behangpapier een analyse van functionele muziek

**dirk de grooff
gust de meyer**

---

1. Begripsomschrijving.

Met het begrip functionaliteit in de muziek wordt gewoonlijk bedoeld dat een muzikale compositie gebruikt wordt in dienst van een buitenmuzikale realiteit. Muziek wordt, bijvoorbeeld, functioneel genoemd wanneer zij er in slaagt in een grootwarenhuis een voor de verkoop gunstige atmosfeer te creëren.

Natuurlijk kunnen een muziekwerk vanuit zijn eigen hoedanigheid zelf bepaalde "functies" toegeschreven worden: het kan relaxerend-ontspannend werken, het kan emoties oproepen (eventueel via de herinnering aan een met het muziekwerk geassocieerde en emotioneel geladen gebeurtenis), het kan motorisch-reflexieve reacties oproepen - men denke aan de sterk door ritme gedetermineerde popmuziek -, het kan soms informeren of iets leren over de realiteit, zeker wanneer het van een tekst is voorzien, het kan opgekropte agressie loswerken, enzovoort. Eén bedenking slechts bij deze "binnenmuzikale" functionaliteit: ze kan niet een voor eens en altijd toegeschreven eigenschap zijn van een muziekstuk. Het zijn immers de consumenten die de muziek tot een zinvolle beleving voor henzelf maken.

Evenmin dus als over de intentie waarmee muziek wordt gecomponeerd kan aan de ontvangst door de consument een definitieve en ondubbelzinnige functie worden gekoppeld (dit in tegenstelling tot de muziek met een buiten-

muzikale functie: van haar wordt een ondubbelzinnig effect verwacht; zij wordt gemaakt om arbeidsprestaties op te drijven, om de verkoop te bevorderen, om storende geluiden naar de achtergrond te verdringen, enzovoort).

Naast buiten- en binnenmuzikale functionaliteit kan men een derde categorie van a-functionele muziek onderscheiden. In de brede zin van het woord wordt hiermee alle muziek met kunstzinnige pretenties bedoeld. Van deze wordt namelijk verondersteld dat ze over een esthetische autonomie zou beschikken die tijd, ruimte en sociale klassen overstijgt. Bovendien zou haar kunstzinnige taal op een zuiver intellectuele manier kunnen gedecodeerd worden.

Maar het spreekt vanzelf dat ook deze "intellectuele" a-functionele muziek meer "emotionele" of motorische binnenmuzikale reacties kan losmaken en zelfs kan aangewend worden voor buitenmuzikale doeleinden.

Wanneer verder gesproken wordt over de functionele muziek dan wordt daar deze muziek mee bedoeld die alleen bestaat omwille van haar buitenmuzikale functie, die ontworpen wordt om effecten teweeg te brengen in andere dan muzikale gebieden. Het gaat daarbij om de bewuste en zo mogelijk wetenschappelijke aanwending van deze muziek als een technisch controlemiddel. Door deze laatste hoedanigheid staat deze muziek lijnrecht tegenover een

vorm van muziek die op een meer natuurlijke wijze in dienst staat van een extra-muzikale activiteit. Men zal graag naar het voor-industriële verleden verwijzen om vormen aan te wijzen van deze "spontane" of naar inhoud en/of vorm sterk met de buitenmuzikale activiteit verbonden muziek. Men denke aan wiegeliëdenen of liederen die de (handen) arbeid begeleidden en ook lichter maakten (gaande van boottrekken over smeden, spinnen in onze gewesten, tot katoen plukken of het werk van de neger-slaven in de USA). Overigens doet men er goed aan het verleden niet te overidealiseren: het tromgeroffel en de trompetstoten waarmee soldaten in een veldslag werden gejaagd en waarmee hun moed moest aangewakkerd worden kan men als een voorafbeelding beschouwen van bewust ingezette functionele muziek. En ook het door een trom gedicteerde ritme waarop slaven van galeien de roeispanten moesten trekken kan men als een zeer modern aandoende vorm van functionele muziek bestempelen.

Vandaag de dag is het aangrijpingspunt van de spontaan-natuurlijke functionele muziek bijna exclusief naar het domein van de ontspanning verschoven. Men denke in dit verband aan de heersende danskoorts.

Maar zelfs daar is de inbreng van de deelnemer aan het dansritueel op het vlak van de muzikale creatie tot nul herleid en heeft hij geen enkele vat op het

"programma". Hij is passief onderworpen aan een geluidsbron, waaraan hij zich evenwel nog kan onttrekken. Deze alles of niets-keuzemogelijkheid wordt niet meer gegund bij de moderne, doelbewust aangewende functionele muziek, die een dwingend en alomtegenwoordig karakter heeft. Deze "arbeids-, grootwarenhuis- en restaurant-muziek" kan 5 functies hebben (1):

1. De begeleidingsfunctie: functionele muziek begeleidt allerhande activiteiten en voornamelijk intellectuele of lichamelijke arbeidsprocessen. Zij heeft evenwel geen directe binding met de gepresteerde activiteit; er is, bijvoorbeeld, geen sprake van een inhoudelijke band tussen arbeid en begeleiding van die arbeid.
2. De afleidingsfunctie: functionele muziek wil niet opvallen. Zij wil ook niet genoten worden of als esthetisch object in het middelpunt van de belangstelling staan. Zij wil in zekere zin onbewust blijven.
3. De verhullingsfunctie: storende geluiden worden door functionele muziek "overspeeld", genivelleerd of afgezwakt.
4. De organisatiefunctie: zoals de organisatie van de menselijke omgeving door ruimte, licht en kleur kan functionele muziek een bepaalde sfeer creëren.
5. De beïnvloedingsfunctie: alle vier genoemde functies monden tenslotte uit in de laatste; functionele muziek vooronderstelt dat zij in staat is het menselijk gedrag in zekere zin te veranderen, dat zij, bijvoorbeeld, tot grotere arbeidsvreugde, verhoogde arbeidsprestatie, versterkte koopbereidheid... kan aangewend worden.

2. Structuur

Alhoewel niet noodzakelijk, sluit functionele muziek meestal aan bij amusementsmuziek. Zelden wordt deze klakkeloos gecopieerd. Het komt er in zekere zin op aan het amusementskarakter te ontnemen en er een stimulerende functie op onbewust niveau voor in de plaats te zetten. Meestal wordt de originele ontspanningsmuziek dus bewerkt en wel in volgende zin. De zangpartij wordt gewoonlijk geëlimineerd; gezongen schlaggers is men vlugger moegehoord; bovendien bestaat de kans dat de tekst (en de ster-uitvoerder)

te veel aandacht zou gaan opeisen, waardoor de muziek in contradictie zou komen met haar afleidingsfunctie.

Om dit te vermijden wordt eveneens een overdreven geluidsterkte vermeden en worden contrasten in geluidsterkte genivelleerd, de dynamiek ingeperkt. Natuurlijk wordt, in overeenstemming met de verhullingsfunctie, het geluidsniveau aangepast aan de omgeving. De muziek moet in elk geval de storende geluiden overstemmen.

Op het vlak van de melodie wordt gekozen voor muziekstukken die zowel voor verveling als afleiding behoeden, voor niet aan de actualiteit gebonden doorsnee-muziek dus met een middelmatige bekendheidsgraad. Omdat het ganse functionele muziek-repertoire terugvalt op de ontspanningsmuziek, en dus geen originele functionele muziek wordt gecomponeerd, wordt aan de melodische structuur zelf van gepast bevonden composities niet geraakt.

Heel anders gaat het in zijn werk met het arrangement en de instrumentenkeuze. Om het gevaar van monotonie tegen te werken wordt naar afwisseling in de combinatie van instrumentengroepen gestreefd, steeds binnen bepaalde grenzen: strijkers en houten blaasinstrumenten schijnen vaker te worden aangewend dan de meer opdringerige kopers.

Om dezelfde redenen waarom de stem wordt vervangen door instrumenten worden solo-partijen op instrumenten vermeden en de percussie naar de achtergrond gemixt. In het algemeen kan nog gezegd worden dat dramatische muzikale effecten (waaronder bijvoorbeeld, het crescendo-decrescendo) vermeden worden.

Vooraf op het gebied van de opvoering van de arbeidsprestatie kunnen ritme en tempo van de muziek een rol spelen in de synchronisatie met het arbeidsritme, weer binnen bepaalde grenzen: langzame ritmen zouden slaperig, te vlugge daarentegen irriterend kunnen werken. Ter illustratie van het verschil tussen amusementsmuziek en functionele muziek is een grafische voorstelling van een Muzakbewerking afgedrukt van een thema uit The French Connection. (Zie figuur 1).

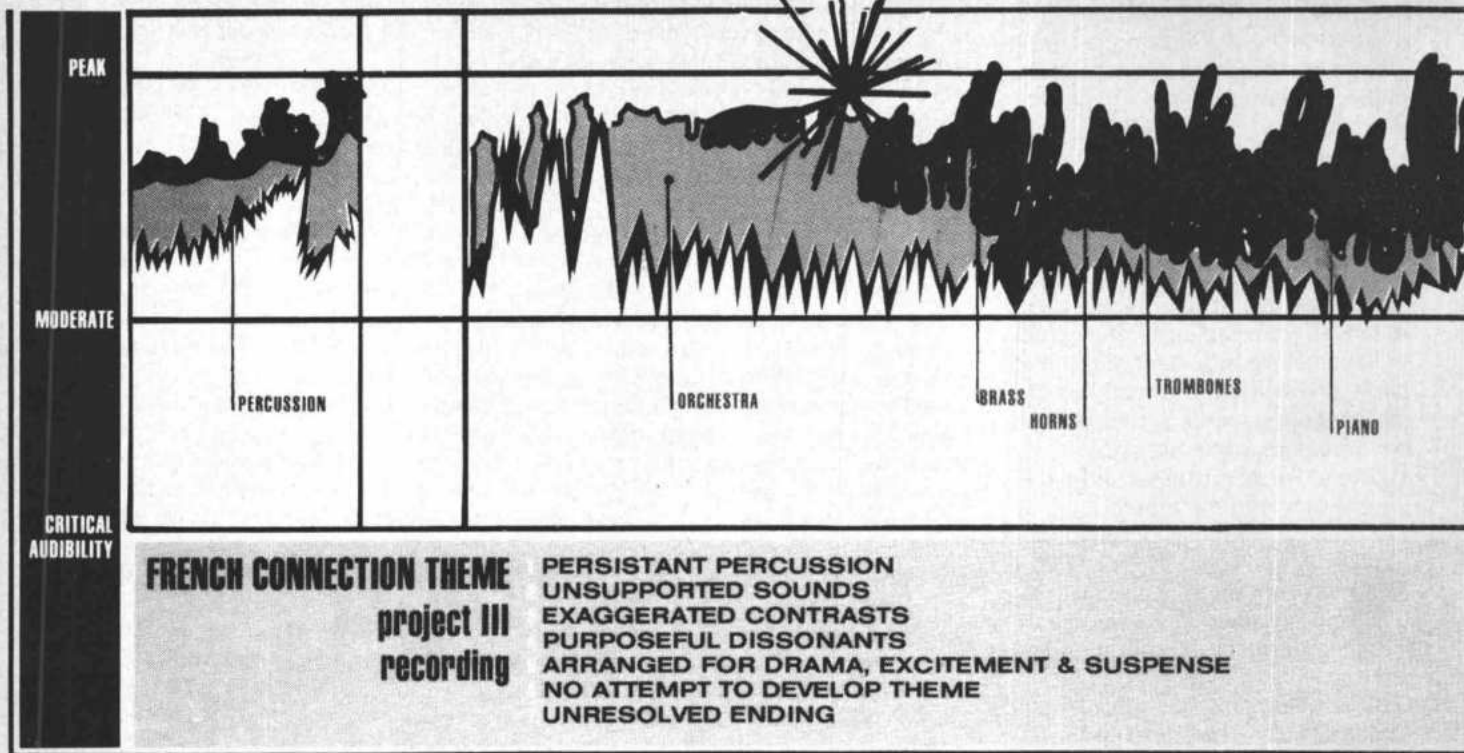
Naast ingrepen op zuiver muzikaal vlak kan men in de functionele muziek ook veranderingen op technisch vlak aanwijzen. Functionele muziek is namelijk vrij sterk verwijderd van de normen die men voor hifi-geluidsproductie hanteert: de hoogste en laagste fre-

kwenties worden weggesneden. Naast zuiver technische redenen - de frequentieband van telefoon en goedkope afspeelapparatuur is beperkt - worden hier weer overwegingen i.v.m. de afleidingsfunctie aangehaald.

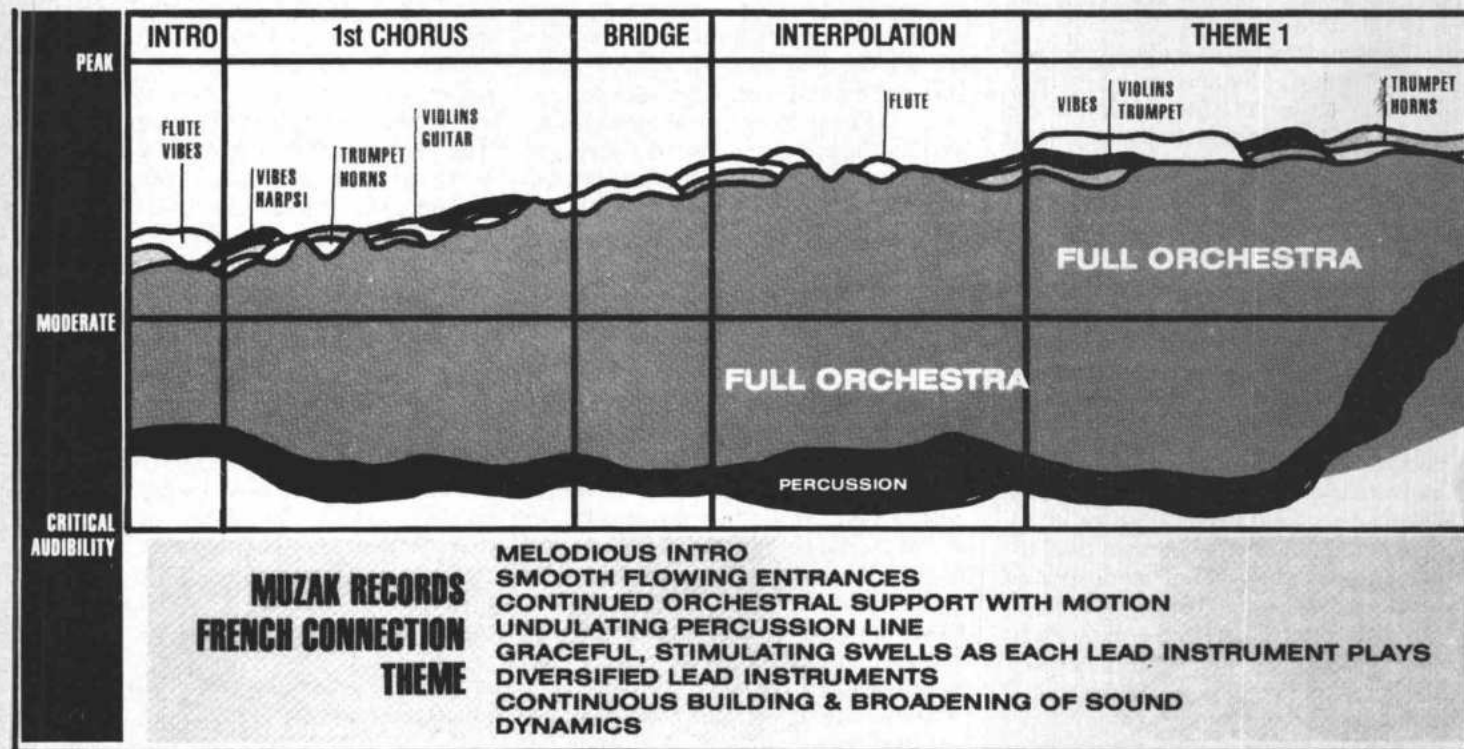
Over het uitzendtijdstip en de aanwending van de muziek in grotere tijdseenheden bestaan verschillende opvattingen. Deze zijn trouwens gebonden aan de aard van de omgeving die door de functionele muziek "bewerkt" wordt. Het spreekt vanzelf dat in een metro constant functionele muziek zal uitgezonden worden als een soort van audio-behangpapier. Maar ook m.b.t., bijvoorbeeld, de stimulering van de arbeidsprestatie is men het er in grote trekken over eens dat functionele muziek pas dient ingezet op momenten waarop de prestatiecurve laag is of daalt, dit is, bij het begin van de arbeid (als een inloopperiode) en in de loop van of aan het einde van een arbeidsperiode. Het spreekt vanzelf dat een muziekfragment pas hernomen wordt na een lange tussenperiode.

Verst gevorderd in de manipulatie met achtergrondmuziek is de firma Muzak. De eigenaam van de firma is een soortnaam geworden voor wat ook in Nederland door Philips met de troetelnaam fumu bedacht is. De muziek, door bekende arrangeurs en orkesten voor Muzak geleverd, wordt op geluidsbanden gemonteerd in segmenten van 15 minuten. Bij het begin van de arbeid - en nu wordt het verband tussen de muzikale structuur en haar concrete aanwending duidelijk - domineren houten blaasinstrumenten, een licht foxtro ritme, een relatief laag tempo en een klein orkest. De stimulerende waarde van de muziek is vrijwel nul; men is immers enthousiast aan het werk geschooten. Naarmate het rendement daalt wordt langzaam overgeschakeld op koperen instrumenten; het tempo wordt omhoog gehaald evenals de orkestbezetting en het ritme wordt opgedreven tot wals, samba en tegen het begin van het laatste uur van de halve werkdag tot quick step. Tegen het einde kan de stimulanscurve weer dalen. In de 15 minuten-segmenten zijn de muziekfragmenten zo geordend dat er sprake is van een progressieve stimulatie. Ze beginnen dus met de minst en eindigen met de meest stimulerende. Men poogt stimulerende waarde van elke muziekselectie, zoals die beïnvloed wordt door factoren als tempo, ritme, instrumentatie en orkestbezetting, weten-

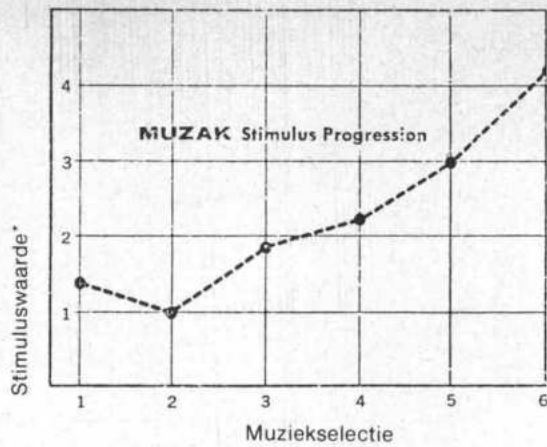
Music

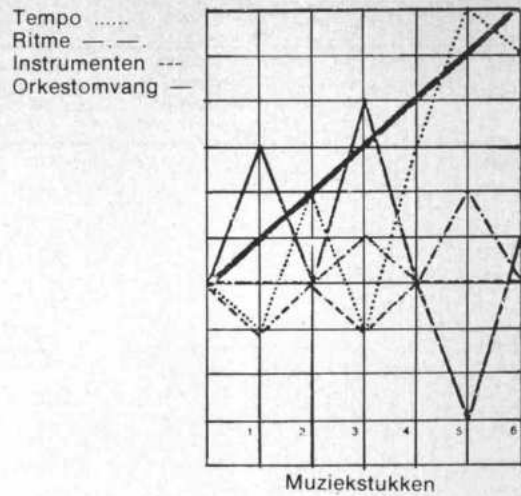
MUZAK

Figuur 1: het verschil tussen muziek en muzak

* Stimuluswaarde bepaald door tempo, ritme, instrumentatie en orkestomvang
 Figuur 2: 15 minuten-segment van muzak

Figuur 3: diagram van 15 minuten muzak

schappelijk vast te leggen volgens de meest geavanceerde methodes van human engineering: muziekpsychologen trachten de muzikale factoren optimaal onder controle te krijgen en laten muziekstukken met de hulp van computers bewerken, waarna orkesten ze spelen volgens de output van de computer. Hieronder wordt op een globale en een meer gedetailleerde wijze een typisch 15 minuten-segment uit het Muzak-programma afgebeeld. De stimulus-waarde (cfr. figuur 2) wordt, zoals men weet, gedetermineerd door tempo, ritme, instrumentatie en orkestbezetting (cfr. figuur 3).

3. Invloed (1)

Het aantal situaties waarin functionele muziek kan worden toegepast is legio, want er zijn in onze leefwereld heel wat situaties waarin stilte als onaangenaam en kunstmatig wordt ervaren, waardoor een spanning wordt opgewekt. Men kan hierbij denken aan wachtkamers, restaurants, bars, liften, warenhuizen, fabrieken, ziekenhuizen stations e.d. Maar, elke omgeving vraagt zijn eigen specifieke genre muziek. Dit wordt althans verklaard en aangetoond door fumumakers.

Aan de hand van twee toepassingsmogelijkheden zullen wij nagaan hoe invloedrijk functionele muziek wel kan zijn en welke argumenten worden gebruikt om de effectiviteit aan te tonen.

a. In het bedrijf.

De ergonomie is de wetenschap die er naar streeft de uitrusting en organisatie

van het werk aan te passen aan de factoren die de normale mentale functies begrenzen. Niet zelden wordt hierbij een toevlucht genomen tot de muziek. Een toepassing daarvan is onder de naam "stimulatie" bekend.

Er zijn tal van industriële taken waar de prestaties een vermoeidheidscurve vertonen. Het rendement volgt dan ook die curve: het begin van de arbeid is gekenmerkt door een grote activiteit, gevolgd door het afnemen van de prestaties om tegen de middag terug op te flakkeren. Dezelfde energie-efficiëntiecurve herhaalt zich in de namiddag.

De aard van sommige arbeid impliceert met name de onafgebroken herhaling van handelingen zodat er nooit iets onverwachts gebeurt, terwijl nu juist de efficiëntie van het menselijk brein afhangt van de frequentie waarmee nieuwe gebeurtenissen zich voordoen.

In een vrij recente studie (1970) toonde Murrell het effect van alcohol, cafeïne en amfetamine aan op het gebied van zelfstimulatie. Het nut van koffie- en thee-pauzes werd in de industrie al duidelijk bewezen.

De basisbeginselen van de energie-efficiëntie-theorie zijn dat het brein stimulerende impulsen nodig heeft om efficiënt te kunnen functioneren, maar dat het zich vlug aanpast aan elke constante of systematische impuls, die dan ook vlug zal genegeerd worden.

Kirk en Hecht (1963) tekenden betere prestaties op bij proefpersonen die controles uitoefenen bij een geluid met veranderende intensiteit dan bij dezen die werkten bij een geluid met constante intensiteit.

Reeds in 1937 zochten Wyatt en Lang-

don, en ook Kerr (1945), naar meer precieze industriële gegevens i.v.m. de invloed van achtergrondmuziek op de produktiviteit.

Kerr deed zijn proeven gedurende 40 dagen in een bepaalde afdeling, daarna gedurende 60 dagen in twee andere afdelingen en tenslotte gedurende 107 dagen in een vierde. De bekomen resultaten worden in tabel 1 weergegeven.

De afdelingen werden genoemd naar het produkt dat ze voortbrachten. Uit de tabel blijkt dat de invloed van functionele muziek ontzettend varieert naargelang de afdelingen maar dat de inwerking in de meeste gevallen een positief verschil oplevert. Bovendien blijkt ook de hoeveelheid afval, behalve in twee gevallen, verminderd. Wanneer men van de bekomen resultaten een gemiddelde maakt, blijkt de produktiviteit met 3,4% te zijn gestegen en de hoeveelheid afval met 3,5% te zijn gedaald. Deze tendens komt ook naar voor uit de resultaten die voorheen door Wyatt en Langdon waren bekomen en die in fig. 4 worden weergegeven.

Onderzoeken in Europa bij het begin van de jaren '60 bevestigen de resultaten van de voorgaande studies. In een artikel van "Führungspraxis" (1962) wordt melding gemaakt van het feit dat in bepaalde Europese bedrijven de produktiviteit met 10 à 25% kon worden opgedreven door het gebruik van functionele muziek.

Alle studies die tot hertoe werden besproken hebben betrekking op de di-

(Kerr, 1945)

Afdeling	Aantal arbeiders	Percentage van de verhoging van de produktie met achtergrondmuziek	Percentage van het verminderen van de afval
Condensator	30	0.8	9.9
	20	1.0	1.40
	9	0.4	—
Kwartskristal	40	4.8	- 8.0
	6	7.4	—
	53	—	- 2.0
Radiobuizen	140	1.6	4.2
	380	1.0	—
	210	—	10.5
	170	—	1.1
Victor Orthacoustic	40	2.0	0.66
	6	11.5	—
	53	—	1.72

Tabel 1 : Uittreksel uit een onderzoek over het verband tussen achtergrondmuziek en produktiviteit

recte produktiviteit. Nochtans is gebleken dat functionele muziek invloed heeft op factoren die de produktiviteit op een indirecte manier beïnvloeden, zoals bijvoorbeeld de arbeidsongevallen. In zijn rapport over het voorkomen van ongevallen, maakt Hough (1943) gewag van een vermindering van 35% over een periode van drie maanden gedurende welke achtergrondmuziek geprogrammeerd werd in een staatsarsenaal. Deze vermindering zou te verklaren zijn door het zelfstimulerend effect van de muziek op de waakzaamheid.

Ondanks het feit dat functionele muziek stimulerend kan werken op de produktiviteit kan het ook net zo goed andersom. Daarom zijn alle fumu-makers het erover eens dat het gebruik ervan zorgvuldig moet worden gecontroleerd en aangepast aan de aard van haar functie.

Bijgevolg kunnen vaste regels niet worden opgesteld omdat met teveel variabelen rekening moet worden gehouden.

Men is het er toch in het algemeen over eens dat niet de hele werkdag door muziek mag worden gegeven, teneinde aanpassing te verhinderen. Ook het soort muziek speelt een belangrijke rol, alhoewel ook hier geen algemene stelregel geldt. De stelling om bij het begin van de dagtaak daverende marsen te geven en op het einde zeer rustige, kalmerende muziek wordt niet algemeen aanvaard.

Het wordt eerder aangeraden dat een bedrijf een systeem aanwendt dat zich kan plooiën naar de vereisten van elk ogenblik, zowel wat de programmatie als wat de interne controle betreft.

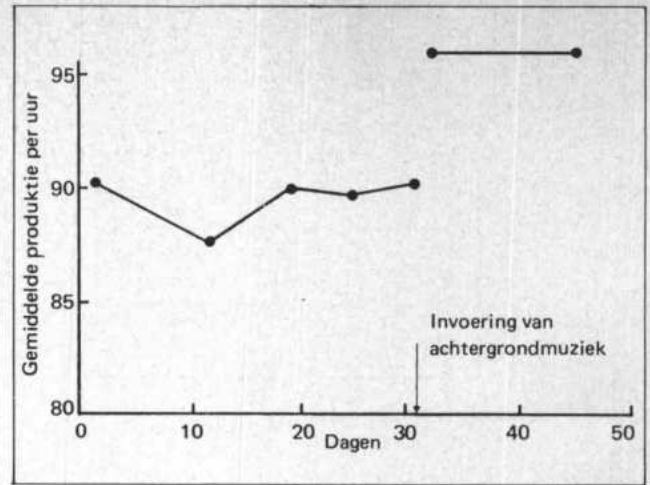
b. In het ziekenhuis

Functionele muziek in het ziekenhuis heeft een dubbel doel, nl. het bewerkstellingen van een vooral indirecte invloed op het personeel en als een soort therapie voor de patiënt. Het is duidelijk dat de twee moeilijk van elkaar zijn te scheiden vermits ze een onderlinge invloed uitoefenen op elkaar.

Het Engelse "Royal Fund" hield enkele jaren geleden een enquête in 7 ziekenhuizen (6 Londense en 1 erbuiten) i.v.m. de invloed van functionele muziek op personeel en patiënten.

De in de verschillende ziekenhuizen gekozen afdelingen omvatten: zwangerschapsconsultatie, wachtkamers, wachtkamer voor ongevallen, de fysiotherapeutische dienst, werkkamers voor stagiairs. In al deze ruimten werd zachte muziek met behulp van luidsprekers uitgezonden. De antwoorden uit de betrokken ziekenhuizen vertoonden min of meer hetzelfde patroon en er waren eveneens weinig verschillen tussen de antwoorden van patiënten van verschillende leeftijd, geslacht of beroep.

Samengevat bleek uit de resultaten van deze enquête dat functionele muziek door de patiënten in wachtkamers als

Figuur 4: Produktie per uur gedurende opeenvolgende dagen, over 2 periodes, met en zonder achtergrondmuziek (naar gegevens van Wyatt en Langdon 1937)

een aanvaardbaar en heilzaam middel beschouwd wordt, dat hen hielp zich te ontspannen en de last van verveling of angstgevoelens van hen afnam. Ook in de werkkamers van de stagiairs en in mindere mate in de kamers voor het verplegend personeel werd functionele muziek gewaardeerd. De laatste jaren wordt tevens in verschillende medische disciplines geëxperimenteerd met achtergrondmuziek als "medicijn". In verschillende Amerikaanse psychiatrische klinieken heeft men vastgesteld dat functionele muziek de bloedstroom naar de hersenen vertraagt en beperkt. Omdat de gemoedsgesteltenis van een persoon afhankelijk is van de kwantiteit van deze bloedstroom, kan fumu gebruikt worden om een tijdelijke bloedarmoede in de hersenen te creëren waardoor maniakale impulsen gecontroleerd kunnen worden. Ook in de cardiologie wordt met muziek geëxperimenteerd. Ook hier heeft de muziek geen stimulerende maar een relaxerende functie.

Volgens dr. F. Foods, een cardioloog die reeds enkele jaren in een New Yorks ziekenhuis de invloed van muziek op hartpatiënten onderzoekt, heeft muziek vooral de functie om de patiënt immuun te maken tegen allerlei schrille geluiden uit zijn omgeving gedurende de kritieke fase dat hij in het ziekenhuis verblijft. Onvoorziene geluiden zouden immers het constante hartritme kunnen verstoren wat voor de patiënt een fatale afloop kan hebben. Ook gedurende de opera-

ties wordt muziek uitgezonden, niet alleen ten bate van de patiënten maar ook om de aandacht van de chirurg niet te laten verslappen.

Na twee jaar ervaring komt dr. Foods tot de conclusie dat het sterftecijfer bij hartpatiënten gedurende de intensieve ziekenhuisbehandeling gedaald is van 18 % (huidige gemiddelde in Amerikaanse ziekenhuizen) tot 8%.

Hoe heilzaam muziek ook kan zijn, zij kan ook aangewend worden om het tegenovergestelde effect te bekomen. Daarom moet zij zeer zorgvuldig worden samengesteld en geselecteerd. Volgens Foods geldt als algemene stelregel dat trombones, noch slagwerk, noch zang mag voorkomen in de compositie, evenmin als zeer lage en zeer hoge tonen. Verwacht wordt dat als gevolg van het succes in de V.S. weldra ook in Europa met gelijkaardige experimenten zal worden gestart.

4. België

a. Verdelers

Toen functionele muziek vanuit de V.S. naar Europa overwaaid was België één van de eerste landen om haar met veel enthousiasme binnen te halen (wie in Brussel in één van de grote hotels logeert, gaat winkelen in een grootwarenhuis of zich met de metro naar een bank, een restaurant, een ziekenhuis of een verzekeringsmaatschappij begeeft, zal hiervan zeker kunnen getuigen). Momenteel zijn er in België vier bedrijven die achtergrondmuziek distribueren: Time Limit N.V., 3M, Planned Music N.V. en N.V. MBLE. Geen van deze ondernemingen produceert echter zelf functionele muziek.

N.V. MBLE is een afdeling van het Philips Fumu-bedrijf, dat thans beschikt over een voorraad van omstreeks twintigduizend muziektitels, een bestand dat jaarlijks met 800 à 1000 nieuwe aanwinsten aangroeit. Daaraan werkt een team van niet meer dan 10 man dat een jaarproductie van zo'n 25.000 fumu-cassettes produceert. De verdeling van het Philips repertorium wordt door N.V. Radio Public (TV & Radio kabel distributie) verzorgd. Time Limit N.V. distribueert de muziekcassettes van het Engelse bedrijf Reditune, terwijl ook het Belgische 3M slechts de cassettes (Cantata 700) uit het Amerikaanse moederhuis 3M verhuurt. Planned Music N.V. is de Belgische Muzak-afdeling. Het Amerikaanse Muzak-bedrijf bestaat reeds sinds de

jaren dertig. Het verdeelt zijn produkten via dochtermaatschappijen in zowat de gehele Westerse wereld aan 100.000 instellingen van allerlei aard. Ook Muzak kent sinds zijn ontstaan een geweldige groei, of, zoals een reclamefolder zo ondubbelzinnig stelt: Muzak is a money-making idea!

b. Distributie en kostprijs

Eens dat de functionele muziek geproduceerd is dient ze nog gedistribueerd te worden. Hierbij worden twee systemen gebruikt.

A. Een installatie (cassettrecorder + versterker + luidsprekers) en cassettes, met een speelduur van 3 tot 8 uren, heeft het grote voordeel overal gebruikt te kunnen worden. De muziek kan ook op elk moment door de fumu-klant zelf gekozen worden.

Het systeem heeft als nadeel dat een personeelslid de cassettes in de machine moet stoppen, ze verwisselen, de cassettereorder in- en uitschakelen en de geluidssterkte controleren.

De prijs van zo'n speciale cassettereorder bedraagt tussen de 12.500 BF en 25.000 BF. De installatie kan ook gehuurd worden tegen 4.000 BF per trimester, cassettes en 3 luidsprekers inbegrepen.

B. Bij de tweede mogelijkheid wordt de muziek via de telefoonlijnen gedistribueerd en via luidsprekers uitgezonden. Hiervoor dient men alleen het apparaat in werking te stellen of af te zetten en de geluidssterkte te regelen. Toch is het een vrij rigied systeem, omdat er geen interventie mogelijk is vanwege de klant.

Naast het aanleggen van de nodige infrastructuur (telefoonlijn + luidsprekers) is de prijs van het abonnement (de rechten van SABAM en onderhoud inbegrepen) afhankelijk van de oppervlakte van de ruimte waarin wordt uitgezonden. In een bureel van 50 à 100 m² bedraagt de huurprijs tussen 1800 en 2300 BF per maand. De huurprijs kan maximaal tot 20.000 BF per maand oplopen.

5. Muzak-esthetiek

Niet alleen omwille van haar manipulatief karakter in het arbeids- en consumptiepatroon maar ook omdat men van oordeel kan zijn dat functionele muziek een aanslag is op het leefmilieu én de privacy wordt ze, tenzij door haar producenten of managers die haar aan-

wenden, uiterst wantrouwig bekeken. Vanuit esthetisch oogpunt raakt zij niet eens de maatstaven die gelden in de meest vervlakte amusementsmuziek, laat staan in de moderne popmuziek en de ernstige muziek.

Nochtans zijn in de twee laatste gebieden van muzikale productie componisten aan te duiden die, gefascineerd door de idee van achtergrondmuziek, muziek hebben gecreëerd die met de stempel kunstzinnige muzak kunnen bedacht worden. Uit elk van deze 2 gebieden wordt hier volstaan met een markant voorbeeld.

Van Erik Satie is bekend dat hij composities schreef die hij als "musique d'ameublement" betitelde, bedoeld om tijdens de pauze van een concert te worden gespeeld en waarop het publiek spontaan zou kunnen reageren en er zijn tijd mee zou laten "bemeubelen". Maar de grootmeester van de "nieuwe muzak" is ongetwijfeld Brian Eno. In zijn project om voor verschillende gelegenheden en plaatsen achtergrondmuziek te componeren is Music for Airports voorlopig het absolute hoogtepunt in zijn genre. Om zich duidelijk te distantiëren van de traditionele functionele muziek, zonder haar grondidee prijs te geven, maar in zekere zin in een positieve zin om te keren, heeft Eno zijn functionele muziek als ambient music betiteld. Hij heeft ze zelf toegelicht op de binnenhoes van Music for Airports: "Het concept van muziek speciaal gecreëerd als een achtergrondgegeven in een omgeving is gelanceerd door Muzak Inc. in de jaren vijftig, en is sindsdien algemeen bekend onder de term Muzak. De connotaties die deze term met zich meedraagt zijn deze geassocieerd met het soort materiaal dat Muzak Inc. levert - familiale deuntjes op een lichtzinnig tweedehandse manier gearrangeerd en georkestreerd. Het is te begrijpen dat daardoor de meeste scherpzinnige luisteraars (en componisten) het concept van environment-muziek als een valabel idee zijn gaan verwaarlozen. In de voorbije drie jaren ben ik geïnteresseerd geraakt in het gebruik van muziek als een omgeving, en ben ik tot de overtuiging gekomen dat het mogelijk is materiaal te produceren dat op die manier kan gebruikt worden zonder compromissen te moeten sluiten. Om een onderscheid te creëren tussen mijn eigen experimenten op dit gebied en de produkten van de leveranciers van in-

geblikte muziek ben ik de term Ambient Music gaan gebruiken. Mijn "omgeving" wordt gedefinieerd als een atmosfeer of een omringende invloed, een tint. Het ligt in mijn bedoeling originele stukken te produceren zogenoemd (maar niet exclusief) voor welbepaalde tijdstippen en situaties met het oog op de samenstelling van een kleine maar veelzijdige catalogoog van environment-muziek, aangepast aan een brede variëteit van stemmingen en atmosferen. Terwijl de bestaande maatschappijen van ingeblikte muziek vertrekken van de idee om omgevingen te regulariseren door hun akoestische en atmosferische eigenheid te verdringen, is Ambient Music er op gericht deze uit de verf te laten komen. Terwijl conventionele achtergrondmuziek geproduceerd wordt door elk gevoel van twijfel en onzekerheid (en dus elke vorm van oprechte interesse) weg te snijden uit de muziek, behoudt Ambient Music deze kwaliteiten. En terwijl het de bedoeling is van de eerste de "omgeving" op te poetsen door er stimuli aan toe te voegen (in de veronderstelling daarmee de verveling van routine-taken te kunnen verlichten en de natuurlijke op- en neergaande beweging van de lichaamsritmen te kunnen niveleren) is Ambient Music er op gericht kalmte en een ruimte om te denken aan te brengen. Ambient Music moet in staat zijn vele niveaus van luisterinteresse te verzoenen zonder een ervan op te dringen; zij moet in dezelfde mate kunnen verwaarloosd worden als interesse opwekken." Het verhaal gaat dat Brian Eno zijn Music for Airports aan luchthavens heeft aangeboden, maar dat deze ze geweigerd hebben. Uit de hier gegeven analyse van functionele muziek kan men licht inzien waarom.

(ADVERTENTIE)

NIEUWIGHEDEN

BELANGRIJKE BOEKEN

- Jaarboek van de Belgische film 1978/79** 477 Fr
Deze uitgave bevat acht hoofdstukken.
- G. WALLRAFF: Beeld van Bild** 307 Fr
Getuigen tegen het geweld van Springer
- T. BURNS: The BBC** 782 Fr
In this major book Tom Burns examines the organisation which enters into and fills up more of our daily lives than almost any other: The British Broadcasting Corporation.
- S. DE VOS: Zwart en geel... en een beetje rood** 345 Fr
In deze uitgave wordt de problematiek "Vlaanderen" in haar totaliteit en niet geromantiseerd voorgesteld.

Noten

(1) FEHLING, R., **Manipulation durch Musik**, München, 1976 blz. 12-13.

(2) De informatie over de onderzoeken naar het effect van functionele muziek is ter beschikking gesteld door de Belgische verdelers van deze muziek.

STANDAARD BOEKHANDEL

Naamsestraat 57, 3000 Leuven

